

Warszawa 22.05.2026

Dr hab. Michał Borczuch

Akademia Sztuk Teatralnych im. S. Wyspiańskiego

w Krakowie

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
mgr Krzysztof Ogłóza**

p.t. Przedwczesne odejście. Wystawa pierwszego wydarzenia trakcyjnego zakazanego „z przyczyn obiektywnych”. Eksperyment jako metoda weryfikacji i redefinicji warsztatu aktorskiego

Pan mgr Krzysztof Ogłóza czynnie działa na scenach teatralnych od momentu swojego dyplomu - *Wiśniowy sad* w reżyserii Agnieszki Glińskiej w Akademi Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie. Przez piętnaście lat był etatowym aktorem warszawskiego Teatru Dramatycznego. W jego bogatym dorobku artystycznym jest współpraca z tak różnymi reżyserami i reżyserkami jak Agnieszka Glińska, Piotr Cieślak, Paweł Miśkiewicz, Krystyna Janda, Marcin Liber czy w ostatnich latach Jan Klata. Doświadczenie teatralne poszerza ciągła obecność na planach filmowych czy telewizyjnych. Z ról filmowych pan mgr. Krzysztof Ogłóza najbardziej ceni rolę u Leszka Dawida w filmie *Ki* (2011). Równocześnie, właściwie od ukończenia studiów, działa jako pedagog kształcący w dziedzinie aktorstwa, a od 2017 roku w Akademi Teatralnej im. A. Zelwerowicza w Warszawie Fila w Białymstoku. Mamy więc do czynienia z człowiekiem teatru, o szerokim doświadczeniu i praktyce

edukacyjnej. Dzieło i rozprawa doktorska, których ta recenzja dotyczy, są wynikiem właśnie takiego złożonego doświadczenia artystycznego. Wyrastają, jak pisze Autor, z kryzysu i pokonują go, otwierają nowy początek zwieńczony manifestem artystycznym. Autor świadomie tematyzuje proces twórczy jako narzędzie poznania swojej roli i rozpoznanie pola działania. Towarzyszą mu w tym spektakle Kantora, czy praktyka artystyczna Krystiana Lupy. W tym przypadku Dzieło to strona internetowa <https://przedwczesneodejście.pl> projektu teatralnego pod tytułem *Przedwczesne odejście. Wystawa pierwszego wydarzenia trakcyjnego zakazanego z „przyczyn obiektywnych”*. Strona zawiera pełną dokumentację różnych elementów kompozycyjnych projektu, ale równocześnie (ponieważ projekt ma kompozycję otwartą) **jest** tym projektem, **tym** Dziełem.

Wszystko zaczęło się klasycznie w 2015 roku od publicznego czytania, wraz z aktorką Agnieszką Roszkowską, sztuki George Taboriego *Przedwczesne odejście*. Towarzyszył temu, jak pisze Autor, pierwszy kryzys. Zmiana dyrekcji i profilu Teatr Dramatycznego zmusiły go do ponownej odpowiedzi na pytanie o swoją rolę w teatrze, uruchomiły sprzeciw wobec skończonych, kompletnych spektakli, w których aktor tylko prezentuje pewną idee. Autor definiuje czas przed kryzysem jako niebezpieczny moment zawodowej stagnacji, uleganiu przyzwyczajeniom i uśpienie artystycznej kreatywności. Czytanie dystopijnej sztuki Taboriego, w którym społeczeństwo eliminuje swoich obywateli powyżej pięćdziesiątego roku życia, staje się okazją do wyjścia poza ramy instytucji i zawodu. Projekt rozwijany w latach 2015-2022 wraz z Agnieszką Roszkowską, Emilią Sadowską i Zbigniewem Libera staje się dla Autora polem eksperymentu artystycznego (sprawdzeniem różnych kondycji i narzędzi aktorskich) i służy poszerzaniu swojej funkcji (działanie w grupie miało kolektywny, a nie hierarchiczny charakter). Projekt realizowany był w Muzeum Śląskim w Katowicach, a na jego całość składają się: instalacja artystyczna i cykl fotografii Zbigniewa Libery, film, audioinstalacja, zapis wideo improwizacji aktorskiej, obiekt *Igloo*, performatywne działania aktorskie zaplanowane w przestrzeni wystawy. Podkreślmy, że w każdym z elementów Dzieła jest bezpośrednio lub pośrednio obecny pan mgr. Krzysztof Ogłóza. Projekt w fazie realizacji podlega kolejnym kryzysom: najpierw dyrektorka muzeum cenzuruje pracę (co wynika z ówczesnej sytuacji politycznej) i artyści odwołują pokaz. Następnie pandemia COVID-19 blokuje dalsze próby publicznego pokazu. Na szczęście ta wielopoziomowa praca znajduje

swoje miejsce w internecie, a czas wymuszony wielokrotnie odwoływanymi pokazami, skłania Autora do intensywnej eksploracji aktorskiego warsztatu.

Zgłoszona jako Dzieło strona internetowa pozwala w pełni wejść w koncepcję, zakres i wielowymiarowość projektu. W moim odczuciu ten format niejako idealnie nadaje się do prezentacji, ulegającemu przez kolejne lata przekształceniom i autorefleksji projektowi. W odbiorze strony internetowej powstaje sytuacja, w której uczestniczym w świadomie zakomponowanych fragmentach, koncepcjach i śladach, natomiast kolejność i uważność odbioru zależy tylko od kondycji widza. Jeśli poświęcimy tej dokumentacji odpowiedni czas poczujemy się również współtwórcami znaczeń. Możemy jej też po prostu doświadczyć, jak chociażby w przypadku zapisu wideo improwizacji aktorskiej z 2019 (Agnieszka Roszkowska, Krzysztof Ogłóza). Pełny czas trwania to około półtorej godziny, materiał bez montażu: w ten sposób dostajemy dostęp do aktorskiego procesu, radzenia sobie z czasem, partnerem, stajemy się świadkami błędów, ślepych uliczek improwizacji oraz niespodziewanych odkryć. Nieczęsto w teatrze mamy dostęp do takich sytuacji- otwartych na błąd i zawieszenie, niepoddanych funkcjom fabularnym czy dramaturgicznym, zorganizowanych tylko wokół aktorskiego napięcia i czasu przez aktorów wyznaczonego. Być może w realizacji na żywo ta improwizacja stałaby się czymś innym, tutaj jest nie tylko zapisem aktorskiego procesu (badaniem, laboratorium) ale też czymś co nazwałbym widowiskiem obecności. Szukając wyjścia z kryzysu pan mgr Krzysztof Ogłóza nie tylko przedefiniowuje swoją zawodową funkcję, ale świadomie przenosi ciężar z finalnego efektu na proces. Forma Dzieła jaką jest strona internetowa bardzo dobrze oddaje ten kierunek poszukiwań- nie możemy jej objąć w jednym spojrzeniu, czy w linearnych ramach jakie stwarza scena teatralna, a tylko we fragmentach, pojedynczych rozdziałach, w dowolnej kolejności.

Chciałbym tutaj zwrócić uwagę na jeden z elementów Dzieła: cykl osiemnastu kolorowych fotografii Zbigniewa Libery. Na zdjęciach Agnieszka Roszkowska i Krzysztof Ogłóza ucharakteryzowani są na różne postacie w różnym wieku. Sztuka Taboriego przeznaczona jest dla dwójki aktorów i osiemnastu postaci. Zdjęcia Libery wiernie realizują tę koncepcję. W swojej rozprawie doktorskiej pan mgr Krzysztof Ogłóza zwraca uwagę, że sesja pozwoliła mu zacząć inaczej myśleć o postaciach z dramatu. Nie chodzi tu tylko o identyfikację jaką uruchamia silna charakteryzacja (np. na dziewięćdziesięcioletniego mężczyznę), ale odejście

od wyłącznie psychologicznego myślenia o postaciach na rzecz *wizerunku, znaku, maski*. Jak pisze Autor: *Koncentracja na masce – rozumianej zarówno jako strategia przetrwania, jak i narzędzie autoprezentacji – pozwoliła nam przesunąć uwagę z jednostkowej psychologii na formę oraz symboliczny wymiar działania*. Zbigniew Libera jest artystą wizualnym podkreślającym w swoich pracach rolę gestu i inscenizacji dokonywanej wobec rzeczywistości. To co płaskie staje się pogłębione przez kontekst lub usytuowanie (popatrzmy chociażby na najbardziej znaną pracę Libery, również inspirację dla Autora i powód zaproszenia do projektu Zbigniewa Libery czyli *Lego. Obóz koncentracyjny*). Te przesunięcia wydają się czymś stale obecnym w przestrzeni sztuk wizualnych, natomiast w teatrze forma staje często w opozycji do psychologii. Seria osiemnastu fotografii staje się (podobnie jak improwizacja aktorska) autonomicznym dziełem. Nie ma nic bardziej emblematycznego niż twarz aktora poddana charakteryzacji. Jednak na opisywanej stronie internetowej twarz jest tylko i aż znakiem. Pomarszczona twarz dziewięćdziesięcioletniego Ogłozy odsyła mnie do tematu śmierci aktora (jako wizerunku zapisanego w świadomości zbiorowej), ale też do popularnych aplikacji projektujących nasz wygląd na kilkadziesiąt lat wprzód. Lęk przed starzeniem się i obsesja na punkcie młodości, które są cechą naszych czasów, przybierają tutaj formę perwersyjnej gry, w której aktor zbliża się do tego przed czym ucieka on sam (kryzys) i postać w dystopii Taboriego. Zdjęcia Libery pokazują nie tylko plastyczność twarzy aktora Ogłozy, ale stają się dla niego też innym, nowym narzędziem do budowania postaci. Twarz staje się treścią.

Rozprawa doktorska pana mgr Krzysztofa Ogłozy nie jest dodatkiem do zgłoszonego Dzieła, ale pełnym zapisem i analizą procesu rozumienia siebie w zawodzie aktora oraz świadomie podjętych wyzwań w tym obszarze. Autor podkreśla, że rozwijany przez siedem lat projekt stał się ostatecznie doświadczeniem formacyjnym. Zmieniany format projektu (pozyskiwanie środków finansowych, odwoływanie i przesuwanie premiery, w końcu stworzenie strony internetowej) pozwoliły mu skupić się na tym co jest przestrzenią laboratoryjną zawodu, przynajmniej coraz ciężej osiąganą w tradycyjnym systemie pracy w teatrze. Wychodząc od klasycznej sytuacji teatralnej próby (czytanie tekstu napisanego dla teatru) Autor opisuje kolejne momenty niepewności i kryzysów, które zamiast blokować proces pozwoliły na wytwarzanie nowych narzędzi i odrzucanie starych nawyków. Otwiera to

Autora na zupełnie nowe budowanie roli- nie dominuje żaden dogmat (psychologiczny czy formalny), ale spektrum możliwości w obrębie których porusza się aktor/performer/człowiek. Granice teatru formułują się i rozmywają. Gesty i znaki pogłębiają interpretację sztuki Taboriego, a aktora uwalniają od literatury- otwierają na działanie i bycie. Co jest mi najbliższe w procesie opisywanym w rozprawie doktorskiej pana mgr Krzysztofa Ogłózy, to nacisk na **obecność sceniczną**, i odrzucenie myślenia, że rola sceniczna to coś zamkniętego i skończonego. Autor podąża tutaj za myśleniem Lupy czy Kantora, ale zdobywa tę wiedzę poprzez praktykę i odkrywa ją jako kluczowy element w komunikacji z widzem. W gruncie rzeczy sytuacja teatralna jako taka jest prosta: ludzie patrzą na ludzi, którzy działają, ale tak naprawdę obie strony *patrzą* na siebie. W związku z tym ta aktywna obecność pozwala Autorowi być współtwórcą całego spektrum znaczeń jaką niesie projekt *Przedwczesne odejście*. Strona internetowa nie daje nam możliwości wglądu w to doświadczenie, ale zamieszczona rejestracja improwizacji pozwala nam się do niego zbliżyć.

Drugim bliskim mi tematem, który świadomie poddany zostaje refleksji w rozprawie doktorskiej, jest **moment kryzysu**. Przyjrzyjmy się razem z Autorem jednej z prób projektu: „Jałowa próba: położyłem się na podłodze i leżałem niemal godzinę, pogrążony w monologu wewnętrznym: >Nie chcę tu być<. Towarzyszyły temu emocje o dużym ciężarze – rozczarowanie, gorycz, złość, poczucie bezsensu i zwątpienia w projekt. Nie potrafię wskazać momentu, w którym stan rezygnacji przekształcił się w impuls do działania. Wstałem instynktownie, bez planu i zacząłem spontanicznie budować konstrukcję z przedmiotów znajdujących się w sali [...]”. Tak powstaje zupełnie nowy, niezaplanowany obiekt/installacja *Igloo* - pomieszczenie, azyl, pomnik kryzysu. Opis mierzenie się z kryzysem i zobaczenie w nim impulsu do zmiany, lub po prostu materialność kryzysu jako narzędzia, świadczą o dużej dojrzałości bycia i rozumienia zawodu. I znowu, co podkreśla Autor, przekierowują go z myślenia o efekcie finalnym na myślenie o procesie. W ten sposób zawód aktora, w rozprawie doktorskiej pana mgr Krzysztofa Ogłózy, staje się przestrzenią **badawczą**, a efekty sceniczne systematyzowane są poprzez używane narzędzia i sensy jakie odsłaniają, a nie wartości estetyczne.

Ponieważ pan mgr Krzysztof Ogłóza jest nauczycielem akademickim, przenosi swoje doświadczenia z pracy nad projektem, na pracę z osobami studenckimi. Rozprawa doktorska

uzupełniona jest o metodę i ćwiczenia pracy w Akademii. W tym polu również widać konsekwentną metodologię.

Projekt *Przedwczesne odejście* istnieje i nie istnieje jednocześnie. Nie mamy, żywego teatru, ale mamy cyfrowy zapis, który staje się samodzielny dziełem. Ale jest jeszcze **manifest**, który jak zbiera doświadczenia projektu i wyznacza nowe pole działania, w którym znalazł się Autor. *Manifest trakcyjny* znajdziemy na stronie internetowej Dzieła i w rozprawie doktorskiej. *Trakcyjny* w tytule odnosi się tu do procesów jakim ulega rzeka: nanoszenie osadów, zmiany kierunków prądów. Jak pisze Autor: „Metafora hydrologiczna pozwala opisać sztukę nie jako produkt finalny, lecz jako dynamiczny proces, w którym impulsy – wizualne, performatywne czy dźwiękowe – spotykają się, przenikają i wytwarzają nowe konfiguracje znaczeń.”. W ujęciu *Manifestu trakcyjnego* praca nad spektaklem zamienia się w żywe, otwarte na modyfikację, doświadczenie, z niehierarchicznym systemem produkcji, włączające widza jako aktywnego współtwórcę znaczeń. Tak podsumowany projekt *Przedwczesne odejście* wychodzi ku bardzo współczesnemu myśleniu o teatrze, który wciąż musi szukać sobie miejsca i swojej jakości, wśród tak licznych innych przekazów wizualnych.

Zgłoszone przez pana mgr Krzysztofa Ogłozę Dzieło nie jest oczywiste. Zdarzenie nie odbyło się na scenie, nie doszło do premiery. Ale, co konsekwentnie udowadnia w swojej rozprawie doktorskiej Autor, powstała strona internetowa jest archiwum i zapisem procesu powstawania dzieła. Struktura strony internetowej jest interesująca, żywo angażuje widza, wielostronnie prowadzi narracje teatralne i jednocześnie (co ważne w kontekście tej recenzji) prezentuje warsztat aktorski pana mgr Krzysztofa Ogłozy. Nie tak dawno temu, w czasie pandemii COVID-19 doświadczyliśmy wagi żywego zdarzenia teatralnego, ale jednocześnie doświadczyliśmy jego skończoności. Teatr musi wyjść poza swoje korzenie mityczne. Stając się doświadczeniem internetowym, jak w przypadku ocenianego Dzieła, odsłania inne problemy i zagadnienia, zmienia funkcję twórców teatralnych, inaczej pozycjonuje widza. Rozprawa doktorska pana mgr Krzysztofa Ogłozy, jest dla mnie też zapisem tej zmiany, świadomie przeprowadzonym na sobie eksperymencie dzięki, któremu sens *bycia aktorem* zostaje przywrócony w warunkach kryzysu. Oceniam zgłoszoną pracę oceną bardzo dobrą.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska, dzieło będące przedmiotem postępowania, jak i wszystkie osiągnięcia artystyczne spełniają wymagania określone w artykule 187 Prawa o szkolnictwie Wyższym i Nauce, z dnia 20 lipca 2018 roku i w związku z tym popieram wniosek o przyznanie stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki filmowe i teatralne.

dr hab. Michał Borczuch

